

Ändringarna i handikappservicelagen

Rätten till personlig assistans säkerställs

Sanna Ahola
Juha-Pekka Konttinen
Assistentti.info 2011

Originalalets titel: Uudistuva vammaispalvelulaki
- oikeus henkilökohtaiseen
apuun vahvistuu

Översättning: Sarah Kvarnström
Forskningscentralen för de inhemska
språken, Focis,
i samarbete med Juridiskt ombud
i Svenskfinland inom handikappområdet

ISBN (hft.) 978-952-67335-9-3
ISBN (PDF) 978-952-5948-00-4

Tryck: 2011

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Utgångspunkter för och mål med revideringen	7
3. Klientens rättigheter stärks	9
3.1 Självbestämmanderätt	9
3.2 Utredning av servicebehovet	11
3.3 Serviceplanen	13
3.4 Omedelbar behandling av ärendet	17
4. Förhållandet mellan handikappservicelagen och övrig lagstiftning	19
5. Personlig assistans	23
5.1 Personlig assistans blir en subjektiv rättighet	23
5.2 Från personlig assistent till personlig assistans – vad förändras?	25
5.3 Ett självständigt liv: mål och begränsningar	27
5.4 Grav funktionsnedsättning och nödvändig assistans	30
5.5 Omfattning	35
5.6 Organisering	37
5.6.1 <i>Personlig assistent</i>	39
5.6.2 <i>Servicesedel</i>	41
5.6.3 <i>Köpta tjänster eller kommunens egen service</i>	42
5.7 Personlig assistans i förhållande till andra serviceformer och stödinsatser	43
5.8 Assistentens ställning	44
Tilläggsuppgifter/Länkar	47
Bilagor: Lag om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)	49

1. Inledning

Den här guiden ger grundläggande information om de ändringar som har gjorts i lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987). I guiden används benämningen handikappservicelagen. Lagändringarna trädde i kraft den 1 september 2009 och guiden koncentrerar sig på de centrala punkterna. Den tar också upp de principer som lagen grundar sig på och som därmed styr tillämpningen och tolkningen. I slutet av guiden finns en lista över webbsidor där man kan få ytterligare information om handikappservice.

I och med revideringen av handikappservicelagen kommer klientens rättigheter att stärkas. I den reviderade lagen finns föreskrifter om vilka förfaranden som bör tillämpas när man utreder servicebehovet för en person med funktionsnedsättning, gör en serviceplan och behandlar serviceärendena utan dröjsmål. Därtill kommer handikappservicelagen i fortsättningen att vara primär i förhållande till lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977).

Den viktigaste reformen gäller personlig assistans för personer med grav funktionsnedsättning: I fortsättningen kommer kommunen att vara skyldig att sörja för denna service. Lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) revideras så att personlig assistans blir en avgiftsfri socialservice.

Assistentti.info och dess olika nätverk ordnade år 2009 landsomfattande utbildningar och seminarier om den reviderade handikappservicelagen. Vid dessa tillfällen distribuerades guiden som undervisningsmaterial, men den har också delats ut till organisationer och myndigheter. (Assistentti.info ordnar fortgående utbildningar och

Ändringarna i handikappservicelagen

seminarier om den reviderade handikappservicelagen, varav en del är på svenska. För kommande utbildningar och seminarier se Assistentti.infos webbplats www.assistentti.info.)

2. Utgångspunkter för och mål med revideringen

Även om ändringarna i handikappservicelagen är betydande, är det viktigt att komma ihåg att det fortfarande är fråga om samma lag som tidigare. Det betyder att andan, syftet och de bakomliggande tolkningsprinciperna är de samma som tidigare och att den rättspraxis som uppstått under tidigare år fortfarande gäller.

Den reviderade handikappservicelagen förutsätter ändå att både de som tillämpar lagen och de klienter som anhåller om service tänker annorlunda än tidigare. I den reviderade lagen betonas särskilt betydelsen av att planera servicen, och förhållandet mellan det som planeras och de beslut som fattas. Personlig assistans är en ny serviceform inom handikappservicen som helhet och den erbjuder en möjlighet att utveckla servicen för personer med grav funktionsnedsättning. Det kan dock fortfarande uppstå situationer där tolkningen av lagen blir komplicerad.

Syftet med revideringen av handikappservicelagen är att främja likabehandlingen av personer med grav funktionsnedsättning i förhållande till personer som inte har någon funktionsnedsättning, så att rätten för personer med funktionsnedsättning att leva i samhällsgemenskapen och att göra samma typ av val som andra människor tillgodoses i större utsträckning än för närvarande. Syftet är också att öka likabehandlingen av personer med grav funktionsnedsättning, oberoende av funktionsnedsättningens art eller boningsorten för personen med funktionsnedsättning. Det är därtill mycket viktigt att stärka självbestämmanderätten för personen med funktionsnedsättning: Det har utarbetats bestämmelser om hur man ska gå till väga när

man planerar och ordnar service och stödinsatser, så att klientens egna åsikter, önskemål, individuella hjälpbehov och livssituation beaktas i högre grad än tidigare. Revideringen har sitt ursprung i regeringsprogrammet och de tre huvudprinciperna i Finlands handikappolitik: rätten till likabehandling, rätten till delaktighet och rätten till tillräcklig service och tillräckliga stödinsatser.

Revideringen är mycket aktuell nu då Finland förbereder sig för att ratificera FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Syftet med konventionen är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

3. Klientens rättigheter stärks

3.1 Självbestämmanderätt

3 § 2 mom. i handikappservicelagen:

Vid anordnande av service och stöd enligt denna lag ska klientens individuella hjälpbehov beaktas.

Kommunerna är fortfarande ansvariga för att organisera handikappservicen. I den reviderade lagen betonas emellertid klientens individuella hjälpbehov i högre grad än tidigare. När man ordnar handikappservice är det alltså viktigt att respektera självbestämmanderätten för personen med funktionsnedsättning och att fästa särskild uppmärksamhet vid det behov av assistans som hans eller hennes funktionsnedsättning eller sjukdom föranleder. Det är också viktigt att beakta individens livssituation. I regeringens proposition med förslag till lag om ändring av handikappservicelagen (RP 166/2008, nedan regeringens proposition) hänvisas det till bestämmelserna om självbestämmanderätt i 8 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, nedan klientlagen). I 9 § i samma lag föreskrivs om självbestämmanderätten i speciellsituationer och i 10 § om minderåriga klienters ställning.

Med självbestämmanderätt avses individens rätt att bestämma över sitt eget liv och fatta beslut som berör det egna livet. Självbestämmanderätten förutsätter att personen kan rå över sig själv och att han eller hon har förmåga att fatta överlagda och självständiga beslut. Självbestämmanderätten förutsätter också att personen har förmåga att handla utan att yttre faktorer påverkar hans eller hennes vilja. För att klienten ska kunna bilda

sig en egen uppfattning, måste han eller hon ha förmåga att förstå konsekvenserna av olika alternativa lösningar. Klienten måste kunna bedöma alternativen och dra slutsatser om vad ett beslut kommer att innebära.

En person med funktionsnedsättning måste få möjlighet att påverka och delta i planeringen av vilka tjänster och stödinsatser som ska ordnas åt honom eller henne, samt på vilket sätt de ska ordnas så att de bäst bidrar till att förverkliga hans eller hennes självbestämmanderätt och ökar hans eller hennes möjligheter att verka och delta som en likvärdig medlem av samhället. Speciellt då det handlar om sådana tjänster och stödinsatser som påverkar individuell frihet, integritet, trygghet, integritetsskydd och självbestämmanderätt för personen med funktionsnedsättning, bör man i första hand beakta personens egen uppfattning om vilket behovet av assistans eller stöd är, och om hur servicen ska ordnas. Självbestämmanderätten och individualiteten hos personen med funktionsnedsättning bör särskilt beaktas då personlig assistans och boende ordnas.

En person med funktionsnedsättning är själv den bästa experten när det gäller att definiera hans eller hennes individuella hjälpbehov, önskemål och livssituation. Behovet av hjälp kan t.ex. aldrig avgöras enbart utifrån en skada, sjukdom eller diagnos. Två personer med samma funktionsnedsättning kan behöva olika mycket hjälp, men också helt olika typer av hjälp. När man planerar och beslutar om service är det alltså mycket viktigt att individen beaktas.

3.2 Utredning av servicebehovet

3 a § 1 mom. i handikappservicelagen:

Utredningen av behovet av service och stöd enligt denna lag ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att den handikappade eller hans eller hennes lagliga företrädare eller anhöriga eller någon annan person eller en myndighet, för att få service har tagit kontakt med den myndighet i kommunen som ansvarar för socialservicen.

Inom handikappservicen genomförs socialgarantin bl.a. med olika tidsfrister. I praktiken torde lagändringarna inte påverka beviljandet av handikappservice i någon högre utsträckning, men i en del fall kan tidsfristerna bidra med en viss förutsägbarhet. Enligt 40 a § i socialvårdslagen (710/1982) måste man även i dagsläget i brådskande fall utan dröjsmål bedöma behovet av socialservice. Bestämmelsen rör all slags socialservice och alla personer som är i behov av sådan service, vilket betyder att bestämmelsen tillämpas också på all service enligt handikappservicelagen och på alla personer som behöver handikappservice.

I andra än brådskande fall måste man börja utreda servicebehovet senast den sjunde vardagen efter det att personen med funktionsnedsättning eller hans eller hennes lagliga företrädare eller anhöriga eller någon annan person eller en myndighet har kontaktat kommunen för att personen ska få service. Den första kontakten med kommunen kan anses som en ansökan, om personen med funktionsnedsättning säger att han eller hon behöver eller tänker ansöka om en särskild individuell tjänst eller stödinsats, t.ex. personlig assistans, färdtjänst eller ersättning för införskaffande av bil. Det är ofta ändamålsenligt att

redan i det här skedet börja utforma en serviceplan, men om det anses bättre att först utreda servicebehovet grundligare kan ansökan och serviceplanen göras i ett senare skede.

Kommunen kan kontaktas muntligt, t.ex. med ett personligt besök eller ett telefonsamtal, eller med en skriftlig förfrågan eller ansökan. I 40 a § 2 mom. i socialvårdslagen (710/1982) finns en motsvarande bestämmelse som gäller personer som fyllt 75 år och de personer med funktionsnedsättning som är berättigade till det största vårdbidraget för pensionstagare enligt lagen om handikappförmåner (570/2007).

Avsikten är att servicebehovet för en person med funktionsnedsättning ska utredas i den omfattning som hans eller hennes situation eller omständigheter förutsätter. Enligt regeringens proposition ska i regel ett hembesök göras hos klienten, eller åtminstone en personlig träff ordnas, så att en yrkesutbildad person inom social- och hälsovården får en uppfattning om klientens situation och funktionsförmåga. Hur omfattande utredningen av servicebehovet bör vara beror på klientens individuella situation. Ofta behövs utredningar av andra experter och en kartläggning av behovet t.ex. med hjälp av tillgängliga metoder för bedömning av funktionsförmågan hos personer med funktionsnedsättning. Det viktiga är att man i utredningen börjar med att bedöma och kartlägga funktionsförmågan och livssituationen hos personen med funktionsnedsättning. Först när man bildat sig en helhetsuppfattning om situationen kan man börja fundera på vilka tjänster och stödsatser som skulle kunna tillfredsställa servicebehovet för personen med funktionsnedsättning.

Om personen med funktionsnedsättning motsätter sig en utredning av servicebehovet bör en sådan inte inledas, och

en redan påbörjad utredning bör avbrytas. Då en utomstående person har anmält servicebehovet för en person med funktionsnedsättning, bör man alltså inte inleda en utredning om personen med funktionsnedsättning själv inte vill det. Förfarandet grundar sig på självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning: egna åsikter och önskemål hos personer med funktionsnedsättning ska respekteras. Innan myndigheterna frångår åtgärder, ska klienten enligt 5 § i klientlagen ändå få en tillräcklig utredning om hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och om de olika alternativ och deras verkningar som är av betydelse för klienten

3.3 Serviceplanen

13

3 a § 2 mom. i handikappservicelagen:

För utredandet av en handikappads behov av service och stöd ska, utan obefogat dröjsmål, en serviceplan göras upp enligt vad som bestäms i 7 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). Serviceplanen ska ses över om den handikappades servicebehov eller omständigheter förändras samt även annars vid behov.

Serviceplanen är en plan över de tjänster och stödsatser som en person med funktionsnedsättning behöver för att klara av det dagliga livet. När man utarbetar serviceplanen bör man utgå från klientens perspektiv, inte specialisternas. Målet är att klienten, socialvårdspersonalen och eventuella serviceproducenter ska förbinda sig till serviceplanen och de mål som formulerats där. Serviceplanen är en integrerad del av socialvården och

det är viktigt att den uppfattas som en övergripande process och ett redskap – inte som en blankett som enligt lag måste fyllas i av den som är berättigad till handikappservice. Att den bör ses som en process understryks även av den lagstadgade bestämmelsen om att serviceplanen vid behov ska ses över.

Genom att bestämmelsen om serviceplanen tas in i handikappservicelagen vill man betona skyldigheten att utarbeta en serviceplan och betydelsen av planering. Särskilt när det gäller personlig assistans har serviceplanen stor betydelse för beviljandet av service. När kommunen bestämmer på vilket sätt personlig assistans ska ordnas och när assistansen ordnas, ska kommunen enligt 8 d § i den reviderade handikappservicelagen beakta de egna åsikterna och önskemålen hos personen med funktionsnedsättning samt det individuella hjälpbehov som definieras i serviceplanen och livssituation för personen med funktionsnedsättning i sin helhet. I lagstiftningen kommer den nya bestämmelsen emellertid inte att ha så stor inverkan, eftersom det redan länge har funnits en förpliktande bestämmelse om serviceplaner i klientlagen och preciserande bestämmelser i förordningen om handikappservice. I praktiken kommer den nya bestämmelsen ändå att visa vägen för ett nytänkande inom handikappservicen och planeringen av den.

Enligt 7 § i klientlagen bör man då socialvård ordnas utarbeta en serviceplan, vårdplan, rehabiliteringsplan eller någon annan motsvarande plan, om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det inte i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Planen ska, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp i samförstånd med klienten och, i de fall som avses i 9 § (självbestämmanderätt i specialsituationer) och 10 § (minderåriga klienters ställning), med klienten

och hans eller hennes lagliga företrädare eller med klienten och hans eller hennes anhöriga eller någon annan närstående person. Naturligtvis måste man även beakta de andra bestämmelserna om klientens ställning och rättigheter när man utarbetar en serviceplan.

När man utarbetar en serviceplan bör målet alltså vara att kommunen och klienten ska ha samma uppfattning om klientens funktionsförmåga och de tjänster som behövs samt framtidsplanerna. I praktiken är det emellertid inte alltid så lätt att nå samförstånd. Man kan t.ex. ha olika uppfattning om vilken serviceform som är lämpligast eller i vilken omfattning klienten behöver personlig assistans. Om man inte når samförstånd, har klienten ändå alltid rätt att framföra sina egna åsikter och önskemål, som sedan tydligt bör komma fram i serviceplanen. Om meningsskiljaktigheter förekommer ska den kommunala myndigheten på begäran bifoga klientens skriftliga utredning till serviceplanen. På blanketten för serviceplanen bör det också finnas en särskild punkt där klienten kan framföra sina egna önskemål och planer. I dagsläget finns det ännu inte någon blankettmall som används i hela landet.

Enligt regeringens proposition är avsikten att de omständigheter som hänför sig till klientens individuella funktionsförmåga, livssituation och servicebehov och som är relevanta när beslutet om servicens innehåll, genomförandemetod och omfattning fattas ska framgå tillräckligt detaljerat av serviceplanen. Utgångspunkten ska vara att de omständigheter som har antecknats i serviceplanen inte utan motiverade skäl ska kunna åsidosättas då beslut fattas. Målet är att serviceplanen ska vara till nytta för alla parter. Serviceplanerna vägleder myndigheterna i beslutsfattandet och informerar om behovet av tjänster i kommunen. Således underlättar de också planeringen och budgeteringen av tjänster.

Serviceplanen är en verksamhetsplan mellan klienten och socialvården. Serviceplanen är alltså inte ett förvaltningsbeslut av myndigheterna, och inte ens då den undertecknats är den juridiskt bindande. Klart är ändå att serviceplanen indirekt påverkar beslutsfattandet inom socialväsendet, eftersom det verkliga behovet av tjänster är utrett i serviceplanen. Klienten anhåller alltid om tjänster med en särskild ansökan, men serviceplanen fungerar som grund och motivering till den. Vid eventuellt ändringsökande är serviceplanen också viktig i och med att den kan bidra med viss bakgrundsinformation.

Eftersom serviceplanens betydelse i förhållande till förvaltningsbeslutet om service och stöd kan vara oklar för klienten ska socialvårdspersonalen i enlighet med 5 § i klientlagen utreda klientens rättigheter för honom eller henne och i samband med att serviceplanen utarbetas ge klienten anvisningar om vilka ansökningar som måste lämnas in för att han eller hon ska kunna beviljas service och stöd. Ett myndighetsbeslut som avviker från serviceplanen kräver motivering. På samma sätt måste en klient som ansöker om sådana tjänster och stödinsatser som avviker från det som står i serviceplanen ha en välgrundad motivering för sin ansökan. Förändrade omständigheter (t.ex. försämrad funktionsförmåga) är vanligen en motivering som förklarar varför man avviker från serviceplanen.

När serviceverksamheten framskrider och klientens servicebehov eller andra omständigheter förändras ska serviceplanen ses över. I regeringens proposition föreslås att det i serviceplanen konkret ska nämnas hur ofta planen ska ses över. Den individuella livssituationen för personen med funktionsnedsättning påverkar tidsintervallet för översynen, men det är under alla omständigheter motiverat att med minst 2–3 års mellanrum bedöma och se över planen med klienten.

3.4 Omedelbar behandling av ärendet

3 a § 3 mom. i handikappservicelagen:

Beslut om service och stöd enligt denna lag ska fattas utan obefogat dröjsmål och senast inom tre månader från det att den handikappade eller hans eller hennes företrädare har ansökt om service eller stöd, om inte utredningen av ärendet av särskilda skäl kräver längre behandlingstid.

Kravet på omedelbar behandling grundar sig på 21 § i Finlands grundlag. Enligt den har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag. Enligt 23 § i förvaltningslagen (434/2003) ska ett ärende behandlas utan ogrundat dröjsmål. Vidare ska en myndighet på en parts begäran ge en uppskattning om när ett beslut kommer att ges samt svara på förfrågningar om hur behandlingen framskrider.

Man vill också i den reviderade handikappservicelagen betona att alla beslut bör fattas utan ogrundat dröjsmål. Den maximala tiden för att fatta beslut är tre månader efter det att klienten eller hans eller hennes företrädare har ansökt om service eller stöd hos den myndighet som ansvarar för socialtjänsterna. Ansökan kan vara muntlig eller skriftlig och kan göras under olika tidpunkter då servicebehovet utreds. Vanligen görs ansökan redan vid den första kontakten med myndigheten (tidsfristen på tre månader börjar).

Man kan frånga den utsatta tiden på tre månader, om ärendet av särskilda orsaker kräver en längre behandlingstid. Enligt regeringens proposition kan det t.ex. ta längre tid än tre månader att utreda klientens servicebehov och ordna de tjänster och stödinsatser som behövs, om klienten har

en skada eller sjukdom som är av ovanlig art. Också i sådana fall bör ärendet dock behandlas utan ogrundat dröjsmål. Myndigheten bör informera klienten också vid motiverad fördröjning. Det är viktigt att onödig sjukhus- eller anstaltsvård undviks. Ju större betydelse slutresultat har för klienten och hans eller hennes vardagliga liv, desto snabbare behandling i ärendet bör man eftersträva.

4. Förhållandet mellan handikappservicelagen och övrig lagstiftning

4 § i handikappservicelagen:

Service och stöd enligt denna lag ska ordnas, om en handikappad inte med stöd av någon annan lag får sådan service eller sådant stöd som är tillräckligt och lämpligt för honom eller henne. För personer som avses i 1 § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) ska dock den service och det stöd som personens handikapp påkallar i första hand ordnas enligt denna lag till den del som dessa åtgärder är tillräckliga och lämpliga med hänsyn till personens servicebehov samt även i övrigt förenliga med hans eller hennes intresse. (19.12.2008/981)

I regeringens proposition konstateras det att bestämmelsen är avsedd att förtydliga samordningen av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977, nedan specialomsorgslagen) och handikappservicelagen. Också i fortsättningen strävar man efter att primärt trygga tillgången på tjänster med den allmänna socialvårdslagstiftningen. Om dessa tjänster inte är tillräckliga eller lämpliga för en person med funktionsnedsättning, bör handikappservicelagen tillämpas, också då det gäller en person med utvecklingsstörning. Om de tjänster som ordnas med stöd av handikappservicelagen inte är tillräckliga eller lämpliga för personen med utvecklingsstörning, kan man fortsättningsvis ordna service för honom eller henne med stöd av specialomsorgslagen. Lagändringen innebär alltså att förhållandet mellan speciallagarna blir det motsatta jämfört med vad det varit tidigare: nu tillämpas

handikappservicelagen i första hand och därefter specialomsorgslagen. Det är dock främst fråga om en principiell förändring, eftersom man också före revideringen kunnat bevilja en person utvecklingsstörning tjänster med stöd av handikappservicelagen. Ett klart mål för framtiden är att det ska finnas en enda lag om tjänster och stödinsatser för personer med funktionsnedsättning.

Normhierarki från den 1 september 2009.

socialvårdslagen
(allmän lagstiftning)

handikappservicelagen
(speciallagstiftning)

specialomsorgslagen
(speciallagstiftning)

Enligt regeringens proposition är avsikten med bestämmelsen inte att med stöd av handikappservicelagen överföra sådana uppgifter till kommunerna som gäller ordnandet av specialomsorger om personer med utvecklingsstörning. Avsikten är inte heller att på annat sätt befatta sig med hur specialomsorgsservice ordnas för personer som behöver det. Om en person med utvecklingsstörning är i behov av t.ex. familjevård, ordnas sådan med stöd av specialomsorgslagen, eftersom nämnda typ av service inte ingår i handikappservicelagens serviceurval. Likaså är avsikten att service som förutsätter synnerligen krävande specialkompetens på många olika områden, och sådan service som förutsätter vård och tillsyn dygnet runt, alltjämt ska kunna ordnas för personer med utvecklingsstörning med stöd av specialomsorgslagen. I sådana fall är de tjänster och stödinsatser som handikappservicelagen erbjuder inte tillräckliga eller lämpliga med tanke på klientens servicebehov. Det betyder dock inte att dessa tjänster nödvändigtvis ska ordnas i form av anstaltsvård. Målet är att fortsätta utveckla tjänsterna inom öppenvården, särskilt för personer med utvecklingsstörning.

Service enligt specialomsorgslagen kan vara primär också då den, t.ex. med tanke på bestämmelserna om klientavgifter, är betydligt fördelaktigare för klienten än motsvarande service enligt handikappservicelagen. Den färdtjänst som ingår i specialomsorgerna bör t.ex. ordnas med stöd av specialomsorgslagen, eftersom tjänsten då är avgiftsfri. Färdtjänster som ordnas enligt handikappservicelagen kan däremot vara avgiftsbelagda.

Till den del man övergår till att ordna service för personer med utvecklingsstörning med stöd av handikappservicelagen i stället för med stöd av specialomsorgslagen, slopas servicen i det specialomsorgsprogram som avses i specialomsorgslagen. Specialomsorgsprogrammet är

till sin karaktär ett bindande förvaltningsbeslut, som man kan söka ändring i hos länsstyrelsen. Enligt handikappservicelagen bör man å andra sidan göra en serviceplan och i samband med det också kartlägga behovet av assistans och tjänster för personen med utvecklingsstörning. I dessa situationer kan det vara motiverat att bifoga specialomsorgsprogrammet och eventuella andra planer till serviceplanen. På detta sätt får man bäst en uppfattning om vilka alla tjänster och stödinsatser som med stöd av de olika lagarna ordnas för personen med utvecklingsstörning. När man beslutar om tjänster och stödinsatser bör man alltid utgå från klientens bästa.

5. Personlig assistans

5.1 Personlig assistans blir en subjektiv rättighet

8 § 2 mom. i handikappservicelagen:

Kommunen ska ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, dagverksamhet, personlig assistans och serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om den gravt handikappade inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

Enligt 8 § i den reviderade handikappservicelagen är personlig assistans en subjektiv rättighet. Om en person anses ha en grav funktionsnedsättning på det sätt som avses i lagen, ska personen beviljas personlig assistans oberoende av anslag. Revideringen har således stor principiell och praktisk betydelse för de personer som hittills varit beroende av anslagsbundna stödinsatser för att kunna klara sig och delta i verksamhet utanför hemmet. Det gäller t.ex. personer med grav funktionsnedsättning som bor i serviceboende. Eftersom handikappservicelagen är primär i förhållande till specialomsorgslagen, kommer antalet klienter som omfattas av handikappservicelagen antagligen att öka.

Enligt den s.k. anstaltsvårdbegränsningen i den gamla handikappservicelagen har kommunen inte varit skyldig att ordna serviceboende för personer som är i fortgående

behov av anstaltsvård. I den reviderade lagen kommer man att frångå termen anstaltsvård, men sista meningen i 8 § 2 mom. anger i princip samma sak som den tidigare begränsningen: Enligt den reviderade lagen har kommunen inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om personen med grav funktionsnedsättning inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

I motiveringen till regeringens proposition konstateras det att personer med mycket grav funktionsnedsättning eller personer med flerk Funktionsnedsättning behöver anstaltsvård, om man inte kan trygga den omsorg som deras funktionsnedsättning eller sjukdom kräver genom åtgärder inom den öppna vården, utan omsorgen kräver sådan sjukvårdskompetens eller annan specialkompetens som endast är tillgänglig inom anstaltsvården. En förutsättning för anstaltsvård är dessutom att behovet är fortgående eller åtminstone långvarigt. När man skiljer mellan anstaltsvård och öppenvård bör man ändå, precis som tidigare, beakta vårdpersonalens utlåtanden och andra utredningar samt olika möjligheter att ordna service. Klientens egen åsikt bör också alltid beaktas. Om klienten på grund av sjukdom, eller av någon annan motsvarande orsak, inte klarar av att bilda sig en åsikt eller uttrycka den, bör klientens vilja utredas i samråd med hans eller hennes lagliga företrädare eller en anhörig eller en annan närstående person.

Ett av målen med revideringen är att tydligare skilja mellan assistans och vård. En person som får personlig assistans får inte bli passiv, utan tvärtom ska han eller hon ha möjlighet att göra egna val enligt sina egna förutsättningar. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att också de som behöver särskild vård och omsorg måste få ha egna åsikter och intressen och att även dessa måste beaktas.

5.2 Från personlig assistent till personlig assistans – vad förändras?

8 c § 1 mom. i handikappservicelagen:

Med personlig assistans avses i denna lag den nödvändiga hjälp som en gravt handikappad har behov av hemma eller utanför hemmet:

- 1) *i de dagliga sysslorna,*
- 2) *i arbete och studier,*
- 3) *i fritidsaktiviteter,*
- 4) *i samhälllig verksamhet, samt*
- 5) *i upprätthållande av sociala kontakter.*

25

I den reviderade handikappservicelagen slopar man alltså anslagsbundna stödinsatser och i stället blir personlig assistans en subjektiv rättighet. Samtidigt utökas besvärsrätten, så att man i beslut om personlig assistans kan besvära sig till högsta förvaltningsdomstolen utan besvärstillstånd.

Personlig assistans kan ordnas på tre olika sätt: med personlig assistent, med servicesedel och genom att kommunen antingen själv ordnar service eller köper tjänsten. Personlig assistans kan också ordnas genom att de olika alternativen kombineras.

Tidigare har en person med funktionsnedsättning som i stor utsträckning behöver en annan persons hjälp hemma i sysslor som hör till det dagliga livet eller utanför hemmet för att uträtta ärenden, vid studier, fritidsaktiviteter, arbete och samhällsverksamhet i allmänhet, kunnat få

ersättning för kostnader för att anställa en personlig assistent (16 § i förordningen om service och stöd på grund av handikapp). Kriteriet för att få ersättning har alltså varit funktionsnedsättning och stort behov av hjälp, men grav funktionsnedsättning har inte förutsatts. Systemet med personlig assistent har nästan utan undantag betytt att personen med funktionsnedsättning själv har varit arbetsgivare åt sin assistent, medan kommunen har haft rollen som betalare.

Från och med nu kan endast en person med grav funktionsnedsättning få personlig assistans. Syftet med det nya systemet är att garantera nödvändig assistans för dem som mest behöver den. I praktiken kommer förändringen emellertid inte att göra så stor skillnad, eftersom anslagen för att avlöna en personlig assistent också hittills har riktats till dem som mest behöver en assistent. Viktigare är att betydelsen av att individuellt bedöma hur nödvändigt behovet av assistans är nu understryks i och med att personlig assistans blir en subjektiv rättighet. Den individuella prövningen torde å sin sida underlättas av att serviceplanen får en större betydelse när man beslutar om service och stödinsatser enligt handikappservicelagen.

Man måste dock komma ihåg att den reviderade handikappservicelagen bara påverkar systemet med personlig assistans och inte andra tjänster och stödinsatser. Således ändras inte heller kriterierna för beviljandet av dessa.

Grundlagen är ett bra rättesnöre när man tolkar andra lagar. Då man tillämpar handikappservicelagen är följande bestämmelser i grundlagen speciellt viktiga: 6 § om förbudet mot diskriminering och 19 § 1 mom. enligt vilken alla har rätt till den omsorg som ett människovärdigt liv förutsätter. Om bestämmelserna om personlig assistans i handikappservicelagen inte kan tillämpas på en person

med funktionsnedsättning, måste man enligt grundlagen ändå ordna tillräcklig och lämplig service med stöd av någon annan lagstiftning. Samtidigt bör begränsningarna i lagen tolkas snävt och klientvänligt. I situationer där det finns flera tolkningsmöjligheter bör man välja den tolkning som gynnar klienten bäst. Man måste komma ihåg grundlagens 22 §, enligt vilken det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

5.3 Ett självständigt liv: mål och begränsningar

8 c § 2 mom. i handikappservicelagen:

Syftet med personlig assistans är att den ska hjälpa en gravt handikappad att göra sina egna val när det gäller funktioner som avses i 1 mom. För att personlig assistans ska ordnas förutsätts att den gravt handikappade har resurser att definiera assistansens innehåll och sättet att ordna den.

I och med att personlig assistans nu äntligen blir en subjektiv rättighet, har man varit tvungen att införa några begränsningar i lagen. Det beror delvis på att man i beredningsskedet var rädd för att kostnaderna skulle skjuta i höjden. En av begränsningarna är bestämmelsen i 8 c § 2 mom. enligt vilken personlig assistans förutsätter att personen med grav funktionsnedsättning har resurser att definiera assistansens innehåll och sättet att ordna den. Kravet har att göra med ideologin om ett självständigt liv, dvs. den ideologi som hela begreppet personlig assistans grundar sig på. Tanken är att personer med (grav) funk-

tionsnedsättning har rätt att vara delaktiga som fullvärdiga medlemmar av samhället, och för att möjliggöra denna rättighet har t.ex. systemet med personlig assistent skapats. Man vill att personen med funktionsnedsättning ska uppfatta sig som subjekt i sitt liv och inte som föremål för vård och assistans. I regeringens proposition konstateras det att personlig assistans till sin natur är en serviceform som kräver att den som behöver assistans har förmåga att definiera assistansens innehåll och sättet att ordna den. Om behovet av hjälp och assistans i huvudsak grundar sig på omsorg, vård och övervakning, bör hjälpen ordnas på annat sätt än med personlig assistans.

Ett självständigt liv är en värdefull sak, liksom också strävan efter det. Att personerna med grav funktionsnedsättning förutsätts vara aktiva och själva vara med och definiera assistansen innehåll innebär dock att en del personer med funktionsnedsättning inte kommer att kunna ta del av sådan personlig assistans. Dessa personers likaberättigande i förhållande till de andra måste ändå garanteras och därför blir det en stor utmaning för kommunen att ordna lämpliga serviceformer och stödinsatser för dem utgående från annan sociallagstiftning. En lösning när det gäller boendetjänster är att ytterligare utveckla formerna för serviceboende. Det skulle också vara bra att utveckla de tjänster som kan fås med stöd av specialomsorgslagen, så att allt fler personer med utvecklingsstörning klarar av att leva utan anstaltsvård. Det är också viktigt att komma ihåg att avsikten inte är att utesluta någon speciell grupp från systemet med personlig assistans, utan besluten fattas alltid genom individuell prövning.

Om personlig assistans inte är en ändamålsenlig serviceform, måste servicen ordnas på något annat ändamålsenligt och godkänt sätt. Närståendevård är en

möjlighet, men om det inte finns någon person som är villig att bli närståendevårdare, måste andra tjänster och stödinsatser ordnas. Anstaltsvård bör ordnas endast i de fall det är absolut nödvändigt. Om det i kommunen inte erbjuds nödvändiga tjänster inom öppenvården, måste sådana alltså tas fram.

Förutsättningen att den som erhåller personlig assistans själv ska kunna definiera innehållet i assistansen och sättet på vilket den ordnas, bör trots allt tolkas med viss försiktighet. I regeringens proposition konstateras att det finns situationer då den personliga assistenten måste kunna tolka sinnesstämningar och behov hos personen med funktionsnedsättning, även om personen p.g.a. problem med funktionsförmågan inte kan ge uttryck för dem. Sådana situationer kan uppkomma t.ex. då personen lider av en långt framskriden muskelsjukdom eller svåra traumatiska hjärnskador. Det krävs således inte t.ex. fullständig kognitiv förmåga eller kommunikationsförmåga för att en person ska beviljas personlig assistans.

Då man kartlägger behovet av hjälp för en klient inom socialvården och lämpliga serviceformer och stödinsatser för honom eller henne, bör man alltid höra klienten och ta reda på hans eller hennes egen åsikt och vilja. Målet är att fatta ett beslut som i högsta möjliga utsträckning är förenligt med klientens bästa. Om klienten p.g.a. skada eller sjukdom inte kan uttrycka sin vilja, bör man utreda den i samråd med klientens lagliga företrädare eller någon annan närstående person. På samma sätt bör man utreda och beakta en minderårig klients åsikt och önskemål på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå förutsätter.

5.4 Grav funktionsnedsättning och nödvändig assistans

8 c § 3 mom. i handikappservicelagen:

När det gäller att ordna personlig assistans anses som gravt handikappad den som till följd av ett långvarigt eller framskridande handikapp eller en sådan sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver en annan persons hjälp för att klara de funktioner som avses i 1 mom. och behovet av hjälp inte i främsta hand beror på sjukdomar och funktionshinder som har samband med normalt åldrande.

30

Personlig assistans förutsätter att personen med grav funktionsnedsättning har ett nödvändigt och återkommande behov av hjälp. Så som i handikappservicelagen i allmänhet definieras grav funktionsnedsättning (i lagen *gravt handikapp*) i första hand utifrån individens funktionsförmåga. I regeringens proposition konstateras det särskilt att det inte förutsätts att personen har någon speciell funktionsnedsättning eller sjukdom. Det viktiga är att individuellt bedöma personens funktionsförmåga och vilka begränsningar den innebär.

Sjukdomar och funktionsnedsättningar som i huvudsak har samband med åldrande omfattas inte av paragrafen. I beredningsmaterialet framgår dock inte vilka sjukdomar och funktionsnedsättningar som här åsyftas, och gränsdragningen blir således en tolkningsfråga. Det är viktigt att varje persons individuella situation bedöms noggrant innan man beslutar om funktionsnedsättningarna ska anses bero på åldrande eller inte. Också äldre personer med funktionsnedsättning och personer som fått en funktionsnedsättning vid högre ålder ska omfattas av lagen,

förutsatt att funktionsnedsättningarna inte enbart beror på åldrandet. Minnessjukdomar kan t.ex. inte i huvudsak anses ha samband med åldrande, eftersom de också förekommer i andra åldersklasser. Överlag finns det ingen diagnos som i sig utesluter personlig assistans.

Det finns skäl att vara försiktig med gränsdragningar som berör ålder. I handikappservicelagen finns inga andra begränsningar som har med ålder att göra, och sådana kan inte heller införas utan en lagändring. Enligt 6 § i grundlagen är alla människor lika inför lagen och ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas p.g.a. kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller funktionsnedsättning eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Myndigheterna är skyldiga att tolka lagen så att de grundläggande fri- och rättigheterna beaktas på bästa sätt. Därför måste den som tolkar lagen vara försiktig så att personer med funktionsnedsättning inte på lagstridigt sätt försätts i olika ställning på basis av ålder. Den enda lagenliga grunden för att utesluta någon är att funktionsförmågan försvagas till följd av normalt åldrande. Om personens behov av hjälp beror på sådana brister i funktionsförmågan som har samband med åldrande och kriterierna för beviljande av personlig assistans inte uppfylls, måste personen ändå beviljas annan lämplig hjälp, annars är det fråga om diskriminering.

I paragrafen nämns inte heller någon nedre åldersgräns, men bestämmelsen i 8 c § 2 mom. om att en person måste ha förmåga att själv definiera assistansens innehåll och sättet att ordna den sätter ändå vissa begränsningar. Man måste t.ex. överväga om ett barn har förmåga att göra det på det sätt som krävs. Ett alldeles litet barn har nödvändigtvis inte den förmågan, men däremot torde ett barn i skolåldern redan vara kapabelt att inse sitt eget behov av hjälp ganska klart. Om barnet inte anses uppfylla krite-

rierna för beviljande av personlig assistans, måste andra lämpliga och ändamålsenliga tjänster ordnas för honom eller henne.

Ett barns rätt till personlig assistans måste alltid bedömas individuellt. Den personliga assistansen ska svara mot barnets behov på det sätt som barnets ålder och utvecklingsnivå förutsätter. Då man utreder behovet av assistans bör man utgå från möjligheterna och förmågan hos ett barn som inte har en funktionsnedsättning att verka självständigt i olika åldrar. Man bör också utreda hur man kan garantera ett barn med funktionsnedsättning samma möjligheter till motion, sociala kontakter, fritidsaktiviteter osv. Om det bara är möjligt ska också ett barn med grav funktionsnedsättning som behöver mycket hjälp få bo hemma.

Framskridande sjukdomar är särskilt omnämnda i regeringens proposition. Med dessa avses t.ex. vissa neurologiska sjukdomar som MS eller ALS. De som lider av en sådan sjukdom har vanligen ett mycket litet behov av hjälp i början, men i och med att sjukdomen framskrider kan behovet av hjälp bli väldigt stort. Klart är då att också behovet av personlig assistans förändras och det är särskilt i sådana här situationer som det är mycket viktigt att tillräckligt ofta uppdatera serviceplanen. Eftersom det är fråga om en subjektiv rättighet borde beslut om personlig assistans ändå inte vara tidsbundna. Vid behov kan besluten ses över.

Också de personer med grav funktionsnedsättning, vars behov av hjälp är litet och oregelbundet men ändå nödvändigt, omfattas av bestämmelsen om personlig assistans. Den hjälp som en synskadad behöver är t.ex. relativt liten till sin omfattning, men ändå nödvändig för att personen ska klara sig. Vidare är hjälpbehovet hos personer med

vissa neurologiska sjukdomar, t.ex. svårbehandlade epilepsier, mycket varierande men alldeles nödvändigt.

Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. I 6 § 2 mom. i grundlagen föreskrivs om jämlikhet och förbud mot diskriminering. I artikel 19 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning föreskrivs bl.a. om staternas skyldighet att garantera att alla personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av service i hemmet, boendeservice och annan service, inklusive sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället.

När man bedömer hur nödvändig assistansen är bör man beakta ovanstående bestämmelser. Personer med funktionsnedsättning måste alltså få den omsorg som ett människovärdigt liv förutsätter, och vidare måste de garanteras möjligheter till ett självständigt liv och delaktighet i samhället utan diskriminering.

Personer med grav funktionsnedsättning bör få all hjälp de behöver för att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ska tillgodoses. Om en person med grav funktionsnedsättning inte klarar sig utan hjälp i sina dagliga sysslor i eller utanför hemmet, i arbete och studier, i fritidsaktiviteter, i samhällsverksamhet eller i upprätthållandet av sociala kontakter, bör hemkommunen ordna personlig assistans åt honom eller henne. Bedömningen av hjälpbehovet bör alltid grunda sig på noggrann individuell prövning.

Att assistansen är nödvändig kan urskiljas på många olika sätt. Med avseende på personlig assistans betraktas en

persons funktionsnedsättning som grav om han eller hon ofrånkomligen behöver en annan persons hjälp för att få sina grundbehov tillgodosedda och för att kunna delta i samhället som en fullvärdig medlem. Samhällsdelaktighet är å sin sida en förutsättning för ett människovärdigt liv.

Definitionen av vad som är ett människovärdigt liv är olika beroende på vilken kultur vi lever i. Det som i vår kultur uppfattas som förutsättningar för ett människovärdigt liv, måste garanteras också personer med funktionsnedsättning. Således måste nödvändig assistans omfatta de områden som ett människovärdigt liv förutsätter i just den specifika kulturen. Med tanke på hur 8 c § i handikappservicelagen har formulerats är det uppenbart att målet inte enbart är att överleva. Enligt bestämmelsen bör assistansen möjliggöra att personen med funktionsnedsättning klarar sig i de dagliga sysslorna i eller utanför hemmet, i arbete och studier, i fritidsverksamhet, i samhällelig verksamhet och i upprätthållandet av sociala kontakter. I serviceplanen utreds personens individuella behov och på vilket sätt förutsättningarna för ett människovärdigt liv garanteras just i hans eller hennes fall.

Personlig assistans kan ses som ett sätt att tillförsäkra personer med grav funktionsnedsättning samma ställning som alla andra i samhället.

5.5 Omfattning

8 c § 5 mom. i handikappservicelagen:

Personlig assistans i de dagliga sysslorna och i arbete och studier ska ordnas i den utsträckning det är nödvändigt för den gravt handikappade.

I fråga om de funktioner som avses i 1 mom. 3–5 punkten ska personlig assistans ordnas minst 30 timmar per månad, om inte ett lägre timantal räcker för att tillförsäkra den gravt handikappade nödvändig hjälp.

När man fastställer hur omfattande assistansen ska vara bör man först individuellt utreda hur mycket hjälp personen nödvändigtvis behöver. Efter det försöker man bedöma hur många timmar behovet av personlig assistans motsvarar. I 8 c § 4 och 5 mom. i handikappservicelagen föreskrivs hur mycket personlig assistans som bör beviljas. I detta sammanhang skiljer man mellan å ena sidan dagliga sysslor, arbete och studier och å andra sidan annan verksamhet.

När det gäller dagliga sysslor, arbete och studier bör den personliga assistansen ordnas i den utsträckning det är nödvändigt för personen med grav funktionsnedsättning. Det enda kriteriet för beslutet om assistansens omfattning är alltså dess nödvändighet. I lagen anges inte någon övre gräns, utan man bör alltid utgå från det individuella behovet. Med dagliga sysslor avses sådana sysslor som utförs antingen varje dag eller mer sällan, men dock upprepade gånger med vissa tidsintervall. Exempel på dagliga sysslor är sysslor som utförs dagligen i och utanför hemmet, så som hushållsarbete, butiksbesök och läkarbesök och utträttandet av andra ärenden.

När det gäller grundläggande utbildning är det kommunens undervisningsväsen som ansvarar för att personlig

assistans ordnas. Enligt 31 § i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) har elever med funktionsnedsättning och andra elever i behov av särskilt stöd rätt att avgiftsfritt få de tolknings- och biträdestjänster som är en förutsättning för att de ska kunna delta i undervisningen. Den som ordnar undervisningen fattar beslut i ärendet. Assistansens kan ordnas antingen så att en enskild elev får en personlig assistent eller så att flera elever har en gemensam assistent. För de personer med grav funktionsnedsättning som studerar i gymnasiet, yrkesläroanstalter eller högskolor ordnas assistansen med stöd av handikappservicelagen.

I anslutning till annan verksamhet, dvs. fritidsaktiviteter, samhällelig verksamhet och upprätthållande av sociala kontakter, bör assistans ordnas minst 30 timmar i månaden. Det är ett minimiantal timmar, så vid behov kan timantalet vara högre. I specialfall kan timantalet också vara lägre än 30 timmar i månaden, men då bör det säkerställas att ett lägre timantal räcker för att trygga det nödvändiga behov av hjälp som personen med grav funktionsnedsättning har.

I övergångsskedet är minimigränsen 10 timmar i månaden, i stället för 30. Från ingången av år 2011 är minimigränsen 30 timmar i månaden.

När det nödvändiga timantalet dimensioneras är serviceplanen viktig. När serviceplanen görs upp är det således motiverat att bedöma behovet av personlig assistans inom alla livsområden. I detta sammanhang kan man använda olika metoder för att kartlägga hjälpbehovet (t.ex. www.paavo.fi).

5.6 Organisering

8 d § i handikappservicelagen:

När det bestäms på vilket sätt personlig assistans ska ordnas och när själva assistansen ordnas ska kommunen beakta den gravt handikappades egna åsikter och önskemål samt det i serviceplanen definierade individuella hjälpbehovet och den handikappades livssituation i sin helhet.

Kommunen kan ordna personlig assistans

- 1) genom att ersätta den gravt handikappade för de kostnader, inklusive de avgifter och ersättningar som en arbetsgivare ska betala enligt lag, som avlönandet av en personlig assistent föranleder samt de övriga skäliga och nödvändiga utgifter som anlitandet av en assistent föranleder,
- 2) genom att ge den gravt handikappade en i 29 a § i socialvårdslagen avsedd servicesedel som uppgår till ett skäligt värde och med vilken personen i fråga kan skaffa assistentservice, eller
- 3) genom att skaffa den gravt handikappade assistentservice av en offentlig eller privat serviceproducent eller genom att själv ordna servicen eller ingå avtal om servicen med en annan kommun eller andra kommuner.

I fall som avses i 2 mom. 1 punkten ska den gravt handikappade vid behov handledas och bistås i frågor som gäller avlönandet av en assistent.

Begreppet personlig assistans är bredare än begreppet personlig assistent, som hittills har använts. I det tidigare systemet var personen med funktionsnedsättning sin personliga assistents arbetsgivare. Med stöd av 8 d § i den

nya handikappservicelagen kan man ordna personlig assistans på ytterligare två sätt: med servicesedel och med köpta tjänster eller kommunens egen service. Det är också möjligt att använda två eller tre alternativ parallellt, t.ex. så att klienten beviljas servicesedel för att bekosta en vikarie för den personliga assistenten.

Kommunen är inte skyldig att ordna personlig assistans enligt alla tre alternativ. Man kan ändå förutsätta att alla kommuner har möjlighet att ordna med personlig assistent, dvs. ersätta de kostnader som en personlig assistent föranleder. Arbetsgivarmodellen garanterar nämligen just det självständiga liv och det självständiga beslutsfattande som i 8 c § 2 mom. i handikappservicelagen anges som syftet med personlig assistans. En person med grav funktionsnedsättning har dock möjlighet till ett självständigt liv och självständiga beslut även med de andra sätten att ordna personlig assistans. I sådana fall bör kommunen särskilt se till att personen med grav funktionsnedsättning förblir subjekt i sitt eget liv och inte förvandlas till ett passivt objekt. Eftersom de personer som huvudsakligen behöver vård och omsorg inte faller under lagen, är det en självklarhet att den personen med grav funktionsnedsättning måste ha en reell möjlighet att bestämma när, var och hur samt av vem han eller hon får assistans.

Å andra sidan möjliggör servicesedlar och kommunens egen service (eller köpta tjänster) att även de personer med grav funktionsnedsättning som av en eller annan orsak inte klarar av en arbetsgivares förpliktelser eller som helt enkelt inte vill ha rollen som arbetsgivare också kan få personlig assistans.

Det är inte ännu klart exakt hur personlig assistans ska ordnas om någon av de två sistnämnda sätten blir aktuella. Hur assistansen ordnas beror främst på vilken

lösning kommunen väljer samt på vilka tjänster som den privata och kommunala sektorn har att erbjuda. Det är nu ett bra tillfälle att utveckla nya serviceformer som bygger på ideologin om ett självständigt liv. Hemservice och andra sådana tjänster där man har svårt att ta klientens egen livsrytm i beaktande, är inte lämpliga serviceformer då det är fråga om personlig assistans. Personlig assistans förutsätter en smidigare service som tydligare utgår från klientens eget liv och egna val.

När man beslutar om sättet att ordna personlig assistans bör man beakta klientens åsikt och önskemål och hans eller hennes individuella livssituation. När tjänsterna ges bör man likaledes se till att klienten bibehåller självbestämmanderätten i frågor som rör hans eller hennes eget liv. I regeringens proposition konstateras att klientens självbestämmanderätt ska respekteras genom att man beaktar hans eller hennes önskemål och åsikter om hur den personliga assistansen bör ordnas för att på bästa sätt främja klientens självständiga liv och medbestämmande och så att assistansen motsvarar klientens individuella hjälpbehov och livssituation.

5.6.1 Personlig assistent

I 8 d § 2 mom. i handikappservicelagen anges alltså personlig assistent som det första alternativet när det gäller att ordna personlig assistans. Systemet med personlig assistent fungerar på samma sätt som tidigare. Personen som har en grav funktionsnedsättning och som ska assisteras verkar som arbetsgivare och kommunen ersätter de kostnader som avlönandet medför. Kommunen ersätter också de avgifter och ersättningar som arbetsgivaren

enligt lag måste betala, samt de kostnader som avlöndet av en vikarie föranleder. Därtill bör kommunen även ersätta andra skäliga och nödvändiga utgifter som anlåtandet av en assistent föranleder. Det kan t.ex. handla om rekryteringskostnader eller assistentens resekostnader då han eller hon reser tillsammans med en person med funktionsnedsättning. Utgångspunkten är att kommunen är skyldig att ersätta alla nödvändiga kostnader som en personlig assistent föranleder. Klienten ska inte vara tvungen att betala dem själv.

Systemet med personlig assistent förutsätter att personen med grav funktionsnedsättning är villig att verka som arbetsgivare och arbetsledare. Det förutsätter också att personen med funktionsnedsättning har förmåga att klara av dessa plikter, men han eller hon kommer inte att lämnas helt ensam med uppgiften. Kommunen är skyldig att bistå med råd och dessutom att hjälpa och vägleda i ärenden som handlar om att anlita en personlig assistent. Personen med funktionsnedsättning har därtill möjlighet att delegera en del av arbetsgivarplikterna åt någon annan, t.ex. genom att anlita en bokföringsbyrå för att betala ut lön.

Skötseln av arbetsgivarplikterna förutsätter under alla omständigheter att personen med grav funktionsnedsättning har beredskap att ha kontroll över sitt liv och fatta egna beslut. Tillgången till en personlig assistent ger samtidigt dock också personen med funktionsnedsättning stor frihet att göra egna val och forma sitt eget liv.

Utanför tätorterna kan det vara svårt att få tag på personliga assistenter, men det får inte vara ett hinder för utvecklandet av systemet. Förutom lagändringen behövs det strukturella reformer för att systemet med personliga assistenter ska kunna genomföras. För att trygga till-

gången på assistenter skulle det vara motiverat att bilda assistentcentraler som är specialiserade på rekrytering av assistenter och på att stödja dem i deras anställning.

5.6.2 Servicesedel

I 29 a § i socialvårdslagen föreskrivs om servicesedlar. När detta skrivs har regeringen överlåtit en proposition till riksdagen med förslag till bl.a. en lag om servicesedlar inom social- och hälsovården (RP 20/2009). Socialvårdslagens 29 a § ska tillämpas också när man beviljar servicesedlar för att ordna personlig assistans. När lagen om servicesedlar träder ikraft ska även den tillämpas. (*När översättningen från finska till svenska av denna handbok görs har lagen om servicesedlar inom social- och hälsovården (569/2009) redan trätt ikraft. Lagen trädde ikraft 1.8.2009.*) Kommunen godkänner de serviceproducenter, vilkas socialvårdstjänster kan köpas med servicesedel. En person med grav funktionsnedsättning är inte tvungen att godkänna servicesedel som ett sätt att ordna personlig assistans. Om han eller hon inte vill använda sig av servicesedel måste kommunen ordna assistansen på något annat sätt. Om personlig assistans ordnas enbart eller delvis med servicesedlar, får ingen självriskandel tas ut, eftersom personlig assistans enligt lag är en avgiftsfri service.

Servicesedlar kan användas t.ex. personen med funktionsnedsättning behöver assistans bara några timmar per vecka eller då den ordinarie assistenten behöver en vikarie. Värdet på servicesedeln bör vara så högt att personen med funktionsnedsättning i praktiken har möjlighet att med sedeln få all den personliga assistans som definierats som nödvändig i serviceplanen. I dagsläget

använder få kommuner servicesedlar, men i och med att lagstiftningen om servicesedlar revideras är det förstås möjligt att situationen förändras.

5.6.3 Köpta tjänster eller kommunens egen service

Kommunen kan också ordna personlig assistans med köpta tjänster. Det innebär att kommunen skaffar assistentservice av antingen en offentlig eller en privat serviceproducent. Kommunen kan även ordna assistans inom ramen för sin egen verksamhet eller i samarbete med andra kommuner eller samkommuner. Om man ordnar personlig assistans på detta sätt, bör man särskilt beakta 8 c § 2 mom. i handikappservicelagen. Där föreskrivs att syftet med personlig assistans är att hjälpa en person med grav funktionsnedsättning att göra sina egna val. Man bör också ta hänsyn till 8 d § 1 mom. enligt vilket kommunen, då den bestämmer på vilket sätt den personliga assistansen ska ordnas och när den ordnas, ska beakta de egna åsikterna och önskemålen hos personen med funktionsnedsättning samt det i serviceplanen definierade individuella hjälpbehovet och personens livssituation i sin helhet.

5.7 Personlig assistans i förhållande till andra serviceformer och stödinsatser

Handikappservicelagen kommer att vara primär i förhållande till specialomsorgslagen. Däremot kommer den fortsättningsvis att vara sekundär i förhållande till socialvårdslagen.

Det är möjligt att vid behov kombinera personlig assistans med andra serviceformer och stödinsatser som avses i handikappservicelagen, socialvårdslagen eller specialomsorgslagen. När man kartlägger servicebehovet och senast när man beslutar om servicen, måste man individuellt bedöma med vilka metoder klientens servicebehov tillfredsställs på bästa sätt.

Man kan fortfarande ordna t.ex. serviceboende hemma genom att kombinera olika tjänster och stödinsatser. Sådant serviceboende som avses i handikappservicelagen kan t.ex. ordnas delvis genom personlig assistans och delvis med hjälp av närståendevård och hemvård. Därtill bör man bevilja personlig assistans för verksamhet utanför hemmet. Det är också möjligt att ordna assistans både i hemmet och utanför hemmet enbart i form av personlig assistans. När man bedömer vilken serviceform och vilket sätt att ordna servicen som är ändamålsenligast bör man alltid utgå från klientens bästa.

Även om lagstiftningen ändras måste inte de beslut om serviceboende som är i kraft automatiskt upphävas, inte heller besluten om personlig assistent som verkställs i form av en ekonomisk stödinsats. Det är ändå all anledning att i något skede se över besluten, så att de stämmer över-

ens med de nya bestämmelserna. Man bör dock se över varje beslut skilt för sig och alltid beakta klientens bästa. Klientens situation får inte försämrats p.g.a. lagändringen. Vid behov bör man ordna tillräcklig och lämplig service med stöd av någon annan lagstiftning. Man måste också observera att de personliga assistenternas anställning ingås med stöd av arbetslagstiftningen och arbetsavtal, och således kan man inte direkt påverka dem med administrativa beslut.

5.8 Assistentens ställning

8 d § 4 mom. i handikappservicelagen:

En anhörig eller annan närstående till den gravt handikappade kan inte utses till sådan personlig assistent som avses i 2 mom. 1 punkten, om detta inte av särskilt vägande skäl kan anses förenligt med den gravt handikappades intresse.

Den personliga assistenten bör i regel inte tillhöra klientens familj. Med familj avses här make, barn, förälder, far- och morförälder och livskamrat. På detta sätt skiljer man åt närståendevård och personlig assistans. Närståendevård anses lämplig då det främst är fråga om omsorg och vård, medan personlig assistans syftar till att öka klientens självständighet och oberoende. Utgångspunkten är alltså att en närstående person inte kan fungera som personlig assistent, men däremot som närståendevårdare. Gränsdragningen är dock inte ovillkorlig. Om man anser att den funktionshindrade personens väl kräver det, kan också en närstående person vara assistent.

I regeringens proposition motiveras gränsdragningen på olika sätt. För det första hänvisar man till ideologin om ett självständigt liv och till själva syftet med personlig assistans: Eftersom systemet med personlig assistans ska uppmuntra människor att leva sitt eget liv och göra sina egna val, är det bättre om assistenten inte är en person som står personen med funktionsnedsättning alltför nära. För det andra vill man undvika jäv- och konfliktsituationer som en anställning inom familjen lätt kan orsaka. Då en anhörig är intressebevakare för personen med funktionsnedsättning är det t.ex. problematiskt om samma person också är assistent.

Det anses viktigt att unga som håller på att bli självständiga har en verklig chans att frigöra sig från sitt barndomshem. Då är det till fördel om assistenten inte tillhör familjen.

Ett syfte med lagändringen är vidare att än en gång dämpa det ökade kostnadstrycket, dvs. att i praktiken inte ordna med personlig assistent när klienten har en närstående vårdare. Ett ytterligare syfte är att tydligare klargöra skillnaden mellan närståendevård och systemet med personlig assistans. Om det främst är fråga om vård och omsorg och om det finns en person som är villig att vara närståendevårdare, ska servicen ordnas som närståendevård. Om klienten däremot hör till den grupp som omfattas av personlig assistans, är utgångspunkten att en närstående person inte kan vara assistent. Om klienten uppfyller kriterierna för personlig assistans bör sådan ordnas, och då blir det inte aktuellt med närståendevård. Det är emellertid svårt att förstå hur man genom att förbjuda en närstående person att verka som personlig assistent skulle kunna minska kostnaderna. Det är snarare förmånligare att anställa en närstående person som assistent än en utomstående.

Om hjälpbehovet är akut eller om det annars är svårt att få tag i en assistent, kan en anhörig eller närstående person trots allt godkännas som assistent. Särskilda skäl som hänför sig till funktionsnedsättningen eller sjukdomen kan också innebära att det med tanke på personens bästa är motiverat att anställa en anhörig eller närstående person som assistent. Sådana situationer kan uppkomma i samband med funktionsnedsättningar och sjukdomar som påverkar funktionsförmågan i så hög grad att assistenten måste känna personen med funktionsnedsättning, och hans eller hennes uttryckssätt, mycket bra för att kunna tolka hans eller hennes vilja och för att kunna hjälpa honom eller henne på rätt sätt. Detta gäller t.ex. framskridande muskelsjukdomar och svåra traumatiska hjärnskador.

Om en anhörig eller närstående person redan är personlig assistent åt en person med grav funktionsnedsättning och om arrangemanget anses vara till fördel för personen med funktionsnedsättning, kan anställningen fortsätta även efter att de nya bestämmelserna träder i kraft.

Tilläggsuppgifter/Länkar:

Författningar:

- Finlands grundlag (731/1999)
- Lag om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), ändring (981/2008)
- Socialvårdslag (710/1982)
- Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)
- Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977)
- Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), ändring (982/2008)

Förarbeten:

- Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp samt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (RP 166/2008)
- Social- och hälsovårdsutskottets betänkande (ShUB 32/2008)

Internet:

- www.sosiaaliportti.fi/sv-FI/konsultationstjanst
- (bl.a. konsultationsgrupp för personlig assistans)
- **www.assistentti.info** (nätverk, rådgivning, konsultation, publiceringar, utbildningar...)
- *OBS! Finns endast på finska och engelska*
- **www.stm.fi/sv/startsidea** (Social- och hälsovårdsministeriet)

- **www.riksdagen.fi** → Sök med sökord RP 166/2008 (information om den reformerade handikappservice- lagens beredning, behandlingsinformation och dokument)
- **www.finlex.fi/sv/** (lagstiftning, rättspraxis mm.)
- **www.paavo.fi** (metod för att uppskatta eget hjälpbe- hov) *OBS! Finns endast på finska.*

Bilagor:

Lag om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)

1 § Lagens syfte. Syftet med denna lag är att främja de handikappades förutsättningar att leva och vara verk-samma som jämbördiga medlemmar av samhället samt att förebygga och undanröja olägenheter och hinder som handikappet medför.

2 § Handikappade. Med handikappad avses i denna lag den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring.

3 § Ansvar för service och stöd. Kommunerna skall sörja för att tjänster och stöd för handikappade ordnas så att de till innehållet och omfattningen är sådana som behovet i kommunen påkallar.

Vid anordnande av service och stöd enligt denna lag ska klientens individuella hjälpbehov beaktas. (1351)

3 a § (19.12.2008/981) Utredning av klientens servicebehov samt uppgörande av en serviceplan. Utredningen av behovet av service och stöd enligt denna lag ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att den handikappade eller hans eller hennes lagliga före-trädare eller anhöriga eller någon annan person eller en myndighet, för att få service har tagit kontakt med den myndighet i kommunen som ansvarar för socialservicen. För utredandet av en handikappads behov av service och stöd ska, utan obefogat dröjsmål, en serviceplan göras

upp enligt vad som bestäms i 7 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) Serviceplanen ska ses över om den handikappades servicebehov eller omständigheter förändras samt även annars vid behov.

Beslut om service och stöd enligt denna lag ska fattas utan obefogat dröjsmål och senast inom tre månader från det att den handikappade eller hans eller hennes företrädare har ansökt om service eller stöd, om inte utredningen av ärendet av särskilda skäl kräver längre behandlingstid.

4 § Lagens förhållande till annan lagstiftning (19.12.2008/981) Service och stöd enligt denna lag ska ordnas, om en handikappad inte med stöd av någon annan lag får sådan service eller sådant stöd som är tillräckligt och lämpligt för honom eller henne. För personer som avses i 1 § i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (519/1977) ska dock den service och det stöd som personens handikapp påkallar i första hand ordnas enligt denna lag till den del som dessa åtgärder är tillräckliga och lämpliga med hänsyn till personens servicebehov samt även i övrigt förenliga med hans eller hennes intresse. (19.12.2008/981)

Utan hinder av vad som stadgas i 1 mom. kan för en handikappad ordnas service eller ekonomiskt stöd som avses i denna lag vid dröjsmål med service eller förmån som skall ges med stöd av sådan annan lag som nämns i 1 mom.

5 § (29.12.2009/1718) Planering och finansiering. På verksamhet som kommunen ordnar och som avses i denna lag tillämpas lagen om planering av och statsunderstöd för social- och hälsovården (733/1992) och lagen om statsandel för kommunal basservice (1704/2009), om inte något annat bestäms genom lag.

6 § Utvecklande av de handikappades levnadsförhållanden. Socialnämnden och kommunens övriga myndigheter skall främja och följa de handikappades levnadsförhållanden samt genom sin verksamhet sträva efter att förebygga uppkomsten av missförhållanden och undanröja de olägenheter som begränsar de handikappades möjligheter till verksamhet och engagemang.

7 § Utvecklande av servicen. Kommunen skall sörja för att dess offentliga service lämpar sig även för handikappade.

När kommunen utvecklar sin service och sitt stöd för handikappade skall den beakta de behov och synpunkter som dessa åberopar.

En handikappad skall ges service och servicen ordnas med beaktande av hans modersmål.

8 § Service för handikappade. De handikappade skall ges rehabiliteringshandledning och anpassningsträning samt annan service som behövs för att syftet med denna lag skall nås. Sådan service kan även ges en nära anhörig till en handikappad eller den som har omsorg om honom eller annars står honom nära.

Kommunen ska ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, dagverksamhet, personlig assistans och serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om den gravt handikappade inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

(19.2.2010/134)

Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om innehållet i rehabiliteringshandledning och anpassningsträning samt om innehållet i och ordnandet av färdtjänst och serviceboende. (19.12.2008/981)

8 a § (19.2.2010/134) 8 a § har upphävts genom L 19.2.2010/134.

8 b § (22.12.2006/1267) Dagverksamhet. Till dagverksamhet för handikappade hör verksamhet som ordnas utanför hemmet för att stödja den handikappade att klara sig självständigt och för att främja sociala kontakter.

När det gäller att ordna dagverksamhet anses som gravt handikappad en arbetsoförmögen person som på grund av ett mycket svårt funktionshinder som förorsakats av en skada eller sjukdom inte har förutsättningar att delta i sådan arbetsverksamhet som avses i 27 e § i socialvårdslagen (710/1982) och som får sin huvudsakliga försörjning av förmåner som beviljas på grund av sjukdom eller arbetsoförmåga.

Dagverksamheten skall i mån av möjlighet ordnas så att en gravt handikappad kan delta i verksamheten fem dagar i veckan eller mer sällan, om den gravt handikappade kan delta i arbetsverksamhet på deltid eller om det finns något annat av honom eller henne beroende skäl därtill.

8 c § (19.12.2008/981) Personlig assistans. Med personlig assistans avses i denna lag den nödvändiga hjälp som en gravt handikappad har behov av hemma eller utanför hemmet

- 1) i de dagliga sysslorna,
- 2) i arbete och studier,
- 3) i fritidsaktiviteter,
- 4) i samhällelig verksamhet, samt
- 5) i upprätthållande av sociala kontakter.

Syftet med personlig assistans är att den ska hjälpa en gravt handikappad att göra sina egna val när det gäller funktioner som avses i 1 mom. För att personlig assistans ska ordnas förutsätts att den gravt handikappade har resurser att definiera assistansens innehåll och sättet att ordna den.

När det gäller att ordna personlig assistans anses som gravt handikappad den som till följd av ett långvarigt eller framskridande handikapp eller en sådan sjukdom nödvändigt och upprepade gånger behöver en annans hjälp för att klara de funktioner som avses i 1 mom. och behovet av hjälp inte i främsta hand beror på sjukdomar och funktionshinder som har samband med normalt åldrande.

Personlig assistans i de dagliga sysslorna och i arbete och studier ska ordnas i den utsträckning det är nödvändigt för den gravt handikappade.

I fråga om de funktioner som avses i 1 mom. 3–5 punkten ska personlig assistans ordnas minst 30 timmar per månad, om inte ett lägre timantal räcker för att tillförsäkra den gravt handikappade nödvändig hjälp.

8 d § (19.12.2008/981) Sätt att ordna personlig assistans. När det bestäms på vilket sätt personlig assistans ska ordnas och när själva assistansen ordnas ska kommunen beakta den gravt handikappades egna åsikter och önskemål samt det i serviceplanen definierade individuella hjälpbehovet och den handikappades livssituation i sin helhet.

Kommunen kan ordna personlig assistans

1) genom att ersätta den gravt handikappade för de kostnader, inklusive de avgifter och ersättningar som en arbetsgivare ska betala enligt lag, som avlöandet av en personlig assistent föranleder samt de övriga skäligena och nödvändiga utgifter som anlitandet av en assistent föranleder,

2) genom att ge den gravt handikappade en i 29 a § i socialvårdslagen avsedd servicesedel som uppgår till ett skäligt värde och med vilken personen i fråga kan skaffa assistentservice, eller

3) genom att skaffa den gravt handikappade assistentservice av en offentlig eller privat serviceproducent eller genom att själv ordna servicen eller ingå avtal om servicen med en annan kommun eller andra kommuner.

I fall som avses i 2 mom. 1 punkten ska den gravt handikappade vid behov handledas och bistås i frågor som gäller avlönandet av en assistent.

En anhörig eller annan närstående till den gravt handikappade kan inte utses till sådan personlig assistent som avses i 2 mom. 1 punkten, om detta inte av särskilt vägande skäl kan anses förenligt med den gravt handikappades intresse.

9 § (19.12.2008/981) Ekonomiskt stöd. En handikappad ersätts, enligt det behov som följer av hans eller hennes handikapp eller sjukdom, helt eller delvis för sina kostnader för stöd som behövs för att syftet med denna lag ska nås samt för sina extra kostnader för sådana kläder och sådan specialkost som behövs på grund av handikappet eller sjukdomen. Av kostnaderna för anskaffning av redskap, maskiner och anordningar som den handikappade behöver för att klara de dagliga funktionerna ersätts hälften. Kostnaderna för sådana nödvändiga ändringsarbeten som till följd av handikappet måste utföras på redskap, maskiner eller anordningar av standardmodell ersätts dock i sin helhet.

Kommunen ska ersätta en gravt handikappad för skäliga kostnader för ändringsarbeten i bostaden samt för anskaffning av redskap och anordningar i bostaden, om dessa åtgärder med hänsyn till handikappet eller sjukdomen är nödvändiga för att den handikappade ska klara de funktioner som hör till normal livsföring. Kommunen

har dock inte särskild skyldighet att ersätta kostnaderna, ifall tillräcklig omsorg om den gravt handikappade inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om de godtagbara kostnaderna och om andra omständigheter som inverkar på bestämmandet av ersättning enligt 1 och 2 mom.

10 § Detaljerade stadganden. Om de närmare grunderna för erhållande av service och stöd stadgas genom förordning.

2 mom. har upphävts genom L 1117/1998.
(23.12.1998/1117)

11 § Undersökningar. För att utröna den handikappades behov av sådan service och sådant stöd som avses i denna lag kan han anvisas till undersökning hos läkare eller annan sakkunnig.

12 § Samarbete. Kommunen skall för att förbättra de handikappades förhållanden samarbeta med olika myndigheter, anstalter och handikapporganisationer samt med andra samfund vilkas verksamhet har ett nära samband med de handikappades levnadsförhållanden.

13 § Handikappråd. Kommunstyrelsen kan tillsätta ett handikappråd med uppgift att med tanke på de handikappade främja och följa verksamheten på olika områden inom kommunalförvaltningen. Handikapprådet kan ta initiativ och göra framställningar samt avge utlåtanden om frågor som är av betydelse för de handikappades levnadsförhållanden och möjligheter att reda sig. De handikappade samt deras anhöriga och organisationer skall ha en tillräcklig representation i handikapprådet. Handikapprådet kan vara gemensamt för flera kommuner.

Om ett riksomfattande handikappråd stadgas särskilt.

14 § (3.8.1992/743) Avgifter för service. För service enligt denna lag kan avgifter uppbäras enligt lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/92)

15 § Ersättning från försäkringsanstalt. Skall en försäkringsanstalt betala ersättning till en handikappad enligt lagen om olycksfallsförsäkring (608/48), lagen om olycksfallsförsäkring för lantbruksföretagare (1026/81), lagen angående innehavares av statstjänst och -befattning rätt till skadestånd vid olycksfall (154/35), lagen om yrkessjukdomar (638/67), lagen om skada, ådragen i militärtjänst (404/48), trafikförsäkringslagen (279/59), patientskadelagen (585/86) eller någon tidigare motsvarande lag, och har kommunen för samma ändamål och för samma tid gett honom service eller stöd som avses i 8 och 9 §§, övergår till kommunen mot redovisning rätten till den ersättning som försäkringsanstalten skulle ha betalt till den handikappade, om kommunen inte hade gett honom service eller stöd. Om kommunens rätt till ersättning med stöd av lagen om rehabilitering som ersätts enligt lagen om olycksfallsförsäkring (625/91) och lagen om rehabilitering som ersätts enligt trafikförsäkringslagen (626/91) stadgas separat. (3.8.1992/743)

Har redovisning som nämns i 1 mom. kommit den som betalar ersättning till handa så sent att ersättning enligt annan lag redan har betalats till den handikappade, har kommunen rätt att av denne återkräva ett belopp som motsvarar denna ersättning. Om återkrav av ersättning gäller i tillämpliga delar stadgandena i 36 och 37 §§ socialvårdslagen.

L angående innehavares av statstjänst och -befattning rätt till skadestånd vid olycksfall 154/1939 har upphävts genom L om olycksfallsersättning för statstjänstemän

449/1990, L om yrkessjukdomar 638/1967 har upphävts genom YrkessjukdomsL 1343/1988

16 § Särskild finansiering. Vid behov kan inom ramen för anslag som reserverats i statsförslaget i enlighet med denna lag ordnas

- 1) anpassningsträning,
- 2) rehabiliteringshandledning samt
- 3) forskning och försöksverksamhet för förbättrande av de handikappades ställning.

17 § Ändringssökande. Om sökande av ändring i ärenden som avses i denna lag gäller vad som stadgas i 45, 47, 48 och 51 §§ socialvårdslagen samt vad som stadgas nedan.

18 § (22.12.2009/1545) Sökande av ändring i socialnämndens beslut. Ändring i socialnämndens beslut om service och ekonomiskt stöd enligt denna lag söks genom besvär hos förvaltningsdomstolen inom 30 dagar från delgåendet av beslutet. Besvärsskriften kan inom nämnda tid även lämnas till socialnämnden, som ska tillställa förvaltningsdomstolen skriften jämte sitt utlåtande.

19 § (22.12.2009/1545) Sökande av ändring i beslut av förvaltningsdomstolen. I förvaltningsdomstolens beslut i ett ärende som gäller service som avses i 8 § 2 mom. eller ekonomiskt stöd som avses i 9 § 2 mom. får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen på det sätt som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Besvärsskriften jämte bilagor kan även inges till förvaltningsdomstolen för att sändas vidare till högsta förvaltningsdomstolen.

Ändring i annat beslut av förvaltningsdomstolen än ett sådant som nämns i 1 mom. och som getts med anledning av besvär över ett beslut om service eller ekonomiskt

stöd får inte sökas genom besvär, om inte högsta förvaltningsdomstolen meddelar besvärstillstånd.

Besvärstillstånd ska sökas hos högsta förvaltningsdomstolen. Tillstånd kan meddelas endast om besvären är av synnerligen stor betydelse för ändringssökanden eller om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att ärendet prövas av högsta förvaltningsdomstolen.

19 a § (31.1.1995/101) Utmätningsförbud. Ekonomiskt stöd som betalas med stöd av 9 § får inte mätas ut. Om ekonomiskt stöd enligt 9 § har beviljats för anskaffning av redskap, maskiner och anordningar eller andra föremål, får dessa inte heller mätas ut.

20 § Bemyndigande att utfärda förordning. Närmare stadganden om verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning.

21 § Ikraftträdande. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988. På sådan annan service som avses i 8 § 2 mom. än tolktjänst tillämpas lagen dock från den 1 januari 1992 och på tolktjänst från den 1 januari 1994. Före här nämnda tidpunkter kan en gravt handikappad ges sådan service som avses i 8 § 2 mom. med stöd av 8 § 1 mom. Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter kan vidtas innan lagen träder i kraft.

22 § Stadganden som upphävs. Genom denna lag upphävs lagen den 30 december 1946 om invalidvård (907/46) jämte senare ändringar samt 1 § 2 mom. lagen den 14 juni 1951 om invalidpenning, sådant det lyder i lag av den 17 september 1982 (709/82). 2 mom. har upphävts genom L 1.2.2002/69. (1.2.2002/69)

På invalidvård som ges vid sådana yrkesläroanstalter för invalider som är underställda yrkesutbildningsstyrelsen och på ersättningar till anstalterna av statens medel tillämpas 1 § 1 mom. samt 2-4, 9, 13, 14, 16, 17, 25 a, 25 c, 25 d, 26 och 27 §§ lagen om invalidvård, av dem 14, 25 a, 25 c, 25 d, 26 och 27 §§ sådana de lydte den 31 december 1983 och de övriga lagrummen sådana de lyder när denna lag träder i kraft, till och med den 31 december 1989. (14.7.1989/676)

På invalider som avses i 1 § 3 mom. lagen om invalidpenning tillämpas fortfarande 2 § 1 mom. lagen om invalidvård, sådant det lyder när denna lag träder i kraft.

23 § Övergångsstadgande. Ansökningar som är anhängiga när denna lag träder i kraft handläggs och avgörs i enlighet med tidigare gällande stadganden, om det inte är fördelaktigare för den handikappade att saken handläggs och avgörs som en fråga om service eller ekonomiskt stöd enligt denna lag. Om ändring söks i ett ärende som gäller tiden före denna lags ikraftträdande, handläggs och avgörs ärendet i enlighet med de stadganden som gällde tidigare.

En ansökan kan behandlas enligt tidigare gällande stadganden också när den har gjorts efter det denna lag har trätt i kraft, om kostnaderna för åtgärden har uppkommit före ikraftträdandet och förmånerna har sökts inom den tid som nämns i 30 § 2 mom. lagen om invalidvård. (17.6.1988/574)

Beslut som meddelats med stöd av lagen om invalidvård och som gäller tiden efter denna lags ikraftträdande är alltjämt i kraft.

Regeringens proposition 219/86, Socialutsk. bet. 40/86, Stora utsk. bet. 260/86

Ikraftträdelsestadganden:

17.6.1988/574: Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988. Stadgandet i 23 § 2 mom. tillämpas dock från den 1 januari 1988. Regeringens proposition 37/88, Social- och tervevstyrsk. bet. 6/88, Stora utsk. bet. 67/88

9.12.1988/1071: Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Regeringens proposition 152/88, Socialutsk. bet. 24/88, Stora utsk. bet. 154/88

14.7.1989/676: Denna lag träder i kraft den 1 augusti 1989. Regeringens proposition 44/89, Kulturutsk. bet. 9/89, Stora utsk. bet. 91/89

3.8.1992/743: Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft. RP 216/91, FvUB 7/92

31.1.1995/101: Denna lag träder i kraft den 1 februari 1995. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft. RP 271/94, ShUB 39/94

23.12.1998/1117: Denna lag träder i kraft den 1 januari 1999. RP 246/1998, ShUB 33/1998, RSv 222/1998

1.2.2002/69: Denna lag träder i kraft den 1 april 2002. RP 169/2001, ShUB 38/2001, RSv 171/2001

22.12.2006/1267: Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. RP 166/2006, ShUB 28/2006, RSv 140/2006

19.12.2008/981: Denna lag träder i kraft den 1 september 2009. Utan hinder av vad som föreskrivs i 8 c § 4 mom. ska

före den 1 januari 2011 för en gravt handikappad ordnas personlig assistans minst 10 timmar per månad. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. RP 166/2008, ShUB 32/2008, RSv 181/2008

22.12.2009/1545: Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. RP 161/2009, FvUB 18/2009, RSv 205/2009

29.12.2009/1718: Denna lag träder i kraft den 1 januari 2010. RP 174/2009, FvUB 19/2009, RSv 223/2009

19.2.2010/134: Denna lag träder i kraft den 1 september 2010. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. RP 220/2009, ShUB 47/2009, RSv 217/2009

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

INFO serien

- Uudistuva vammaispalvelulaki 2009
- Omainen avustajana 2010
- Perustietoa 2010
- Palvelusuunnittelu 2010
- Palveluasumisen järjestäminen 2010

Publiceringen av denna guide har fått stöd av
William Thurings stiftelse och
Peningautomatföreningen RAY

ISBN (hft.) 978-952-67335-9-3
ISBN (PDF) 978-952-5948-00-4